

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
(повна назва факультету)
кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти
(повна назва кафедри)

**РОЗВИТОК У ДОШКІЛЬНИКІВ ОПЕРАЦІЙ
ГРАМАТИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ
ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 11-471 групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Спеціалізація: логопедія
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Жилкіна Єлизавета Олександрівна
Керівник к.пед.н., доцент Полевікова О.Б.
Рецензент к.пед.н., доцент Мельничук Ю.Ю.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики	7
1.1. Проблема формування граматичного компонента мовленнєвої системи дитини	7
1.2 Вікова динаміка онтогенезу граматики	9
1.3. Ейдетика: сутність та зміст поняття	15
РОЗДІЛ 2. Методичні основи розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики	20
2.1. Механізм граматичного структурування в мовленнєвій діяльності дитини дошкільного віку	20
2.2. Діагностика розвитку операцій граматичного структурування у дошкільників	22
2.3. Система роботи вихователя з використання методів ейдетики	34
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	51
ДОДАТОК А. Символи, що використовують в ейдетиці	51
ДОДАТОК Б. Ігри з асоціаціями	53
ДОДАТОК В. Приклади роботи над словосполученням та реченням засобами ейдетики	54
ДОДАТОК Г. Розвиток операцій граматичного структурування під час заучування віршів напам'ять	57
ДОДАТОК Д. Кодекс академічної доброчесності	59
ДОДАТОК Е. Довідка про перевірку в ЮНІЧЕК	60

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлюється пріоритетними напрямками Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту” щодо модернізації дошкільної освіти, використання сучасного вітчизняного і зарубіжного досвіду навчання мови з урахуванням провідної ролі усного мовлення в психічному розвитку дітей; потребою виконання соціального замовлення на формування національно свідомої, активної, духовно багатой мовної особистості.

Проблема формування граматично правильного мовлення дітей дошкільного віку є досить складною і багатоаспектною. До неї зверталися психолінгвісти, лінгвісти, педагоги, методисти, дефектологи (А.Г.Арушанова, А.М.Богущ, О.М.Гвоздєв, Л.О.Калмикова, К.Л.Крутій, Г.І.Ніколайчук, В.К.Орфинська, Ф.О.Сохін, В.В.Тищенко, М.К.Шеремет та ін.).

Вивченню психологічних закономірностей формування граматично правильного мовлення присвячено ряд досліджень (П.П.Блонський, Л.С.Виготський, А.З.Захарова, Д.Б.Ельконін, І.М.Колобова, О.О.Леонтьєв, О.Р.Лурія, Д.Ф.Ніколенко, М.Т.Попова, Є.Ф.Соботович, Ф.О.Сохін та ін.). Виявлено механізми оволодіння дітьми граматичним ладом мови шляхом з’ясування реальних відношень, що лежать в основі абстрагування і кодифікації граматичних смислів і їх реалізації у формальних засобах. Спеціальні дослідження (А.Г.Арушанова, А.М.Богущ, Л.О.Калмикова, М.С.Лаврик, Н.А.Лопатинська, Н.В.Маковецька, Г.І.Ніколайчук, Е.А.Федеравичене та ін.) дали змогу визначити педагогічні умови формування механізму граматичного структурування смислів (морфологічного, словотвірного і синтаксичного) та практичного засвоєння граматики дітьми дошкільного віку і водночас спонукали до подальшого вивчення цієї проблеми через її

складність.

Вплив засобів ейдетики на розвиток у дошкільників операцій граматичного структурування ще не був предметом наукових досліджень.

Ейдетика – це ігрова методика запам'ятовування інформації, в основі якої лежить притаманне кожній людині вміння уявляти і фантазувати.

Ейдетизмом (від грецького «ейдос» – образ, зовнішній вигляд; «фотографічна пам'ять») називають психічне явище, орієнтоване на фіксування зорових вражень, що дозволяють мозку утримувати і відтворювати живі образи раніше сприйнятих явищ або предметів.

Поняття «ейдос» у давньогрецькій філософії застосовувалося тільки для опису зовнішньої структури образу. Сербський вчений В.Урбанчич першим у 1907 році дослідив ейдетизм як специфічний вид пам'яті, що здатний на образному рівні запам'ятовувати і відтворювати предмети або явища.

На сьогоднішній день ейдетика знову стала об'єктом для глибокого дослідження і набула практичної значущості. Система ейдетики дозволяє не тільки активно запам'ятовувати і відтворювати побачені образи, але і є одним із провідних умов для розвитку неординарного мислення і пізнавальної активності людини.

В Україні засновником «Школи ейдетики» є Є.Антошук. У дошкільні опікуються цією проблемою Н.Гавриш, К.Крутій, О.Пашенко та ін.

Таким чином, вимоги держави щодо формування особистості дошкільника; проблеми мовленнєвого розвитку дітей зумовили вибір теми дипломної роботи на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» *«Розвиток у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики»*.

Мета дослідження: аналіз проблеми розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики у сучасному

просторі дошкільної освіти, висвітлення її теоретичних аспектів, окреслення сфери її практичного застосування у галузі сучасної дошкільної лінгводидактики.

Завдання дослідження.

1. Науково обґрунтувати проблему формування граматичного компонента мовленнєвої системи дитини з урахуванням вікової динаміки онтогенезу граматики.

2. З'ясувати сутність та зміст поняття «ейдетика».

3. Схарактеризувати механізм граматичного структурування в мовленнєвій діяльності дитини та особливості діагностики розвитку операцій граматичного структурування у дошкільників.

4. Виявити систему роботи вихователя з використання методів ейдетики в контексті дослідження.

Об'єкт дослідження: навчально-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: методика розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики.

Для досягнення поставлених цілей та завдань були використані такі **методи дослідження:** *теоретичні:* аналіз лінгводидактичної, психолінгвістичної та психолого-педагогічної літератури з питань розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики; *емпіричні:* спостереження за діяльністю дітей у закладі дошкільної освіти, інтерв'ювання дітей, бесіда.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що визначені методичні основи розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики допоможуть практикам організувати роботу з розвитку мовлення дітей, а студентам будуть у нагоді під час написання курсових робіт.

Матеріали дипломної роботи також можуть бути використані під час створення методичних рекомендацій для вихователів закладів

дошкільної освіти, лекційних курсів із дошкільної лінгводидактики, психолінгвістики для студентів спеціальності „Дошкільна освіта”.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження доповідались на засіданні кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, висвітлено на V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти», присвяченій 80-річчю з дня народження та 60-річчю професійної діяльності академіка А. М. Богуш, у статті «*Формування граматично правильного мовлення дошкільників як педагогічна проблема*» (м.Одеса; 29-30 жовтня 2019 року) та на VI міжнародній науково-практичній конференції «Topical issues of the development of modern science» у статті «*Ейдетика як засіб розвитку операцій граматичного структурування у дошкільників*» (м.Софія, Болгарія; 12-14 лютого 2020 року) (*закордонна публікація* у співавторстві з науковим керівником).

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та шести додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ ОПЕРАЦІЙ ГРАМАТИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ

1.1. Проблема формування граматичного компонента мовленнєвої системи дитини

Своєчасне формування граматичного компонента мовленнєвої системи дитини є найважливішою умовою її повноцінного мовленнєвого і загального психічного розвитку, оскільки мова і мовлення виконують провідну функцію в розвитку мислення і мовленнєвого спілкування, у плануванні та організації діяльності дитини, самоорганізації поведінки, у формуванні соціальних зв'язків, у прояві найважливіших психічних процесів – пам'яті, сприйняття, емоцій [26, с.14].

Оволодіння граматичним ладом мови здійснюється на основі пізнавального розвитку, у зв'язку з освоєнням предметних дій, гри, праці та інших видів дитячої діяльності, опосередкованих словом, у спілкуванні з дорослим і дітьми. Формування граматичних конструкцій є «спонтанним» процесом; дитина засвоює мову, її граматичну систему з фактів сприйнятого мовлення, де мова виконує комунікативну функцію і представлена несистемно. «Спонтанність» розвитку зовсім не означає відсутність педагогічного керівництва, передбачає таку взаємодію дорослого і дитини, при якій остання – справжній суб'єкт діяльності, самостійно, активно діє і освоює людські взаємини, навколишній предметний світ і мову [7, с.224].

Разом із тим у цій ситуації важлива роль дорослого, який відгукується на активність дитини, створює матеріальні умови, освітнє середовище, сам активно звернений до дитини, залучаючи її до спільної діяльності, до спілкування. Педагогічний вплив на цей процес

саморозвитку має враховувати логіку і провідні тенденції природного оволодіння мовою.

Граматичний лад мови – система одиниць і правил їх функціонування в сфері морфології, словотворення, синтаксису. Цю систему вивчає лінгвістика і описує академічна граматики. Дошкільник граматику засвоює практичним шляхом, у процесі використання мови і сприйняття мовлення оточуючих [5, с.68].

Але ось у чому парадокс дитячого практичного методу: дитина, яка не підозрює про існування академічної граматики, знає її правила і норми.

Освоєння граматики відбувається в спілкуванні з однолітками через існування протиріч між наявними в розпорядженні дитини засобами і тими вимогами до них, які об'єктивно створюються умовами мовленнєвого спілкування, між бажанням і досягнутим результатом.

Дослідження О.Леонтьєва, Ф.Сохіна, С.Цейтлін та ін. дозволили визначити особливості формування граматичного компонента мовленнєвої системи в різні періоди дитинства (ранній, молодший, середній, старший дошкільний вік); взаємозв'язок практичної, ігрової діяльності та семантики (сміслової сторони) граматичних засобів; вплив різної організації умов ігрової та мовленнєвої діяльності на активізацію синтаксичних конструкцій [41, с.89].

Експресивне мовлення – це висловлювання за допомогою мови, воно спрямоване зовні і налічує декілька етапів: задум – внутрішнє мовлення – зовнішнє висловлювання. *Імпресивне мовлення* – це процес розуміння мовлення (усного або писемного) оточуючих, що також відбувається у декілька етапів: сприймання мовленнєвого повідомлення – виділення інформаційних моментів – формування у внутрішньому мовленні загальної змістової схеми повідомлення, що сприймається [16, с.114].

Формування граматичного ладу мови (словозміни, синтаксичної структури речень) здійснюється лише на основі певного рівня

когнітивного розвитку дитини. Так, при формуванні словозміни дитина, перш за все, мусить вміти диференціювати граматичні значення (значення роду, числа, відмінка та ін.), так як, перш ніж почати використовувати мовну форму, дитина повинна зрозуміти, що вона означає. При формуванні граматичного ладу мови дитина має засвоїти складну систему граматичних закономірностей на основі аналізу мовлення оточуючих, виділення загальних правил граматики на практичному рівні, узагальнення цих правил і закріплення їх у власному мовленні.

1.2 Вікова динаміка онтогенезу граматики

Формування різних сторін мови (фонетики, лексики, граматики) у дитини дошкільного віку відбувається нерівномірно і певною мірою несинхронно, на різних етапах розвитку пріоритетною може бути та чи інша сторона.

Розвиток морфологічної і синтаксичної систем мови у дитини відбувається в тісній взаємодії [6, с.234].

Поява нових форм слова сприяє ускладненню структури речення, і навпаки, використання певної структури речення в усному мовленні одночасно закріплює і граматичні форми слів.

Залежно від цього на кожному етапі життя дитини формування граматичного ладу мови дитини набуває специфічні тенденції і нові взаємозв'язки з розвитком сторін мови.

На третьому році життя відбувається освоєння морфологічних категорій і форм за умови активного використання мимовільних висловлювань, що складаються з одного – двох простих речень. Центральними нововведеннями в цьому віці є словозміна і освоєння діалогічної форми мовлення з дорослими, ініціативних висловлювань [12, с.79].

На четвертому році життя зароджується словотворення і словотворчість в тісному зв'язку з розширенням словника. Починається формування висловлювань типу елементарних коротких монологів

(оповідань). Активно освоюється звуковимова, головним чином через ігри зі звуконаслідуванням [12, с.123].

П'ятий рік життя знаменується становленням довільності мовлення, формуванням фонематичного сприйняття, усвідомленням найпростіших мовних закономірностей, що проявляється, зокрема, у численних мовленнєвих іграх із граматичним змістом (словотворчість, «граматичні перегони») [7, с.145].

Шостий і сьомий рік життя – етап оволодіння способами граматично правильної побудови розгорнутих зв'язних висловлювань, активного освоєння складного синтаксису при довільній побудові монологу, етап формування граматично і фонетично правильного мовлення, освоєння способів виокремлення з мовлення (усвідомлення) речення, слова, звуку [9, с.135].

У старшому дошкільному віці відбувається також становлення скоординованого діалогу з однолітками, розвиток суб'єктності та ініціативності в діалозі з дорослим.

У роботах А.Гвоздева з урахуванням тісної взаємодії морфологічної і синтаксичної системи мови виділяються такі періоди формування граматичного ладу мови [16, с.78].

I період – період речень, що складаються з аморфних слів-коренів (від 1 року 3 міс. до 1 року 10 міс.). Цей період налічує два етапи:

- 1) етап однословного речення;
- 2) етап речень із декількох слів-коренів.

Перший етап I періоду (1 рік 3 міс. – 1 рік 8 міс.). На цьому короткочасному етапі дитина використовує лише окремі слова в ролі речення (однослівні речення). У мовленні дитини лише невелика кількість слів, які вона використовує для вираження своїх бажань, потреб, вражень. При цьому для уточнення смислу свого висловлювання дитина часто використовує жести, інтонацію. Перші слова, які вживає дитина, не мають певної граматичної форми, це аморфні слова-корені.

Другий етап I періоду (1 рік 8 міс. – 1 рік 10 міс.) – етап речень із декількох слів-коренів. На цьому етапі дитина об'єднує в одному висловлюванні спочатку два, потім три слова, тобто, в мовленні дитини з'являється фраза. Граматичний зв'язок між словами відсутній. Дитина об'єднує слова в висловлювання, пов'язуючи їх тільки інтонацією, спільністю ситуації. При цьому слова використовуються в реченнях в одній і тій же аморфній, незмінній формі. Аналіз дитячих висловлювань цього етапу показує, що діти вловлюють з мовлення оточуючих лише загальний зміст, загальний зміст слова, виражений у його лексичній основі. Формально-знакові засоби мови не диференціюються, залишаються поза сферою її сприйняття.

II період – період засвоєння граматичної структури речення (1 рік. 10 міс. – 3 роки). Цей період складається з трьох етапів:

- 1) етап формування перших форм слів (1 рік 10 міс. – 2 роки 1 міс.);
- 2) етап використання флексійної системи мови для вираження синтаксичних зв'язків слів (2 роки 1 міс. – 2 роки 6 міс.);
- 3) етап засвоєння службових слів для вираження синтаксичних зв'язків (2 роки 6 міс. – 3 роки).

Перший етап II періоду характеризується появою перших форм слів. На цьому етапі формування граматичного ладу мовлення діти починають помічати різний зв'язок між словами в реченні. На відміну від попереднього етапу, на якому всі слова використовувалися в однаковій, незмінній формі, на цьому етапі дитина починає використовувати в мовленні різні форми одного і того ж слова. Першими граматичними формами іменників є такі: форми називного відмінка однини і множини з закінченнями -и,- і (фонетично завжди – і через пом'якшення приголосних), форми знахідного відмінка з закінченням -у (кицю, ляльку), іноді з'являються форми родового відмінка з закінченням -и (немає води), закінчення -е для позначення місця, при цьому прийменник не вживається. До двох років з'являються прикметники, найчастіше у

формі називного відмінка чоловічого або жіночого роду, але без узгодження з іменниками. На цьому етапі відзначається розширення структури речень до 3-4 слів.

Другий етап II періоду – етап використання системи флексій для вираження зв'язків слів (від 2 років 1 міс. до 2 років 6 міс.). Послідовність засвоєння дитиною граматичних форм слів визначається семантичною функцією і частотністю використання в мовленні оточуючих [16, с.94].

Загальною тенденцією дитячого мовлення є початкове засвоєння найбільш частотних флексій. Протягом певного часу діти використовують тільки одне, найбільш продуктивне закінчення. Інші варіанти закінчень, що виражають те ж граматичне значення, відсутні в мовленні, виявляються витісненими, вони замінюються продуктивними флексіями. Чим більше флексій використовується в мовленні для вираження одного і того ж граматичного значення, тим важче засвоюються ці форми. Характерною рисою дитячого мовлення на цьому етапі є прагнення до уніфікації основи різних форм слова.

Таким чином, на початковому етапі дитина засвоює найбільш загальні, найбільш продуктивні правила формоутворення (С.Н.Цейтлін), пізніше опановує частковими правилами, винятками із загального правила (норми мови), відбувається диференціація всередині системи мови [41, с.198]. На цьому етапі в дитячому мовленні зустрічається ще багато граматичних неточностей. Одні флексії замінюються іншими, але в межах одного граматичного значення. Серед граматичних форм іменників засвоюються безприйменникові форми непрямих відмінків: знахідного, родового, орудного. Словозміна прикметників ще не засвоєна, в мовленні дітей спостерігається як правильне, так і неправильне узгодження прикметника з іменником. У ряді випадків прикметники вживаються після іменників. В усному мовленні дітей на цьому етапі з'являються деякі семантично прості прийменники: *в, на, у, з*, але їх вживання не завжди відповідає мовній нормі, спостерігаються

заміни прийменників, змішування закінчень. Відбувається розширення і ускладнення структури речення до 5-8 слів, з'являються складні речення, спочатку безсполучникові, потім складносурядні речення зі сполучниками.

Третій етап II періоду – етап засвоєння службових слів для вираження синтаксичних зв'язків (від 2 років 6 міс. до 3 років). Характерною особливістю нормального мовленнєвого розвитку є те, що засвоєння прийменників відбувається лише після засвоєння основних найбільш функціональних граматичних елементів мови – флексій. На початкових етапах мовленнєвого розвитку в дитячому мовленні відсутні прийменники (на столі – толі). Але цей період нетривалий. Навчившись виділяти і використовувати флексію, дитина потім вводить в цю конструкцію і відсутній третій елемент – прийменник, висловлюючи лексико-граматичне значення за допомогою прийменника і флексії. На цьому етапі дитина правильно вживає прості прийменники і багато сполучників, але при вживанні більш складних прийменників (через, з-під) спостерігаються аграматизми. На цьому етапі закріплюється узгодження прикметників із іменниками в непрямих відмінках. У мовленні дітей на цьому етапі відбувається подальший розвиток навичок уживання складносурядного і складнопідрядного речень, засвоюються службові слова [16, с.112].

III період – період подальшого засвоєння морфологічної системи (від 3 до 7 років). У цей період дитина систематизує граматичні форми за типами відмінювання і відміни, засвоює численні одиничні форми винятки. У цей період значно скорочується вільне використання морфологічних елементів (словотворчість), так як дитина опановує не тільки загальними правилами граматики, а й більш частковими правилами, системою фільтрів, що накладаються на використання загальних правил. У мовленні дітей до 4 років іноді ще зустрічаються випадки нерухомого наголосу при словозміні, тенденції уніфікації

основи. Після 4 років такого роду okazіоналізми зникають із дитячого мовлення, залишаються лише порушення чергування в основах дієслова (заплату). Засвоюється узгодження прикметника з іменником у непрямих відмінках, дієслівне керування [16, с.114].

Спонтанне засвоєння мовлення і форм мови у дітей носить творчий характер, проявляється в мовленнєвій і словесній творчості. Наслідування, повтор, безсумнівно, відіграють певну роль в оволодінні мовою, але ці процеси не мають форми сліпого повторення, спеціального зазубрювання зразків. Дитина мимовільно, проявляючи творчість, починає обігрувати вподобане слово або форму, активно, багаторазово використовувати їх в ініціативному мовленні, відшукуючи для них новий контекст, «намацуючи» фонетичне оформлення.

Аграматизми (інновації) в дитячому мовленні – природне явище. Вони мають свою динаміку, діалектику виникнення і зживання. Виникають у результаті складно організованої роботи свідомості, що розвивається з узагальнення та аналізу сприйнятих фактів і власного мовлення, активної орієнтовної пошукової діяльності, експериментування, гри зі словом, а в подальшому – і елементарного усвідомлення окремих фактів граматики, що призводить до освоєння граматичного ладу мови, формування здатності до довільного використання в мовленні граматичних засобів [26, с.244].

Формування різних сторін граматичного ладу мови дошкільника відбувається несинхронно, відповідно навчання має відбуватися поетапно. На початкових етапах активізація мовленнєвих висловлювань носить загальний, неспецифічний характер, у подальшому постановка завдань стає все більш диференційованою. На п'ятому році життя особлива увага приділяється заохоченню словотворення, словотворчості; на шостому році – елементарному аналізу структури речення, формуванню граматичної правильності (у словозміні); на сьомому році – елементарному усвідомленню граматичних зв'язків між похідними

словами, мовленнєвій творчості, довільній побудові складних синтаксичних конструкцій.

Таким чином, до шкільного віку дитина опановує в основному всю складну систему практичної граматики. Цей рівень практичного володіння мовою є дуже високим, що дозволяє дитині в шкільному віці перейти до усвідомлення граматичних закономірностей у процесі вивчення української мови.

Складність засвоєння граматичного ладу мовлення спонукає педагогів до пошуку ефективних шляхів розв'язання цього завдання. Одним із них є ейдетика, сутність і зміст якої буде з'ясовано нами в наступному параграфі нашої дипломної роботи.

1.3. Ейдетика: сутність та зміст поняття

Походження слова бере коріння з давньогрецької мови і означає образ, зовнішній вигляд.

Ейдетизм – це психічне явище, що дозволяє відтворювати в деталях образ сприйнятого раніше предмета або явища [1, с.18].

Образ, про який йдеться, часто сприймається візуально, однак, він може бути створений за допомогою інших сенсорних модальностей: слухових, тактильних, смакових, рухових, нюхових.

Здатність відтворювати яскравий зоровий образ через тривалий час після його впливу на органи чуття – ейдетизм – вроджений дар людини і вищих тварин [2, с.7]. Ейдетичними здібностями володіли чимало вчених, художники, письменники (К.Цюлковський, І.Айвазовський, О.Толстой, К.Федін та багато інших). Важко уявити собі талановитого художника, нездатного по пам'яті відтворювати на полотні аж до дрібних деталей лише одного разу побачене, те, що справило на нього враження. Цю властивість нашого мозку можна і варто розвивати, оскільки воно продовжує чуттєві переживання, підвищує яскравість світовідчуття, підсилює усвідомлення самоцінності буття.

Ейдетика – це методика розвитку образного мислення. Гарний приклад образного мислення – читання цікавої нам книги. Коли ми захоплені якісним літературним текстом, образи у нашій голові з’являються автоматично (зовнішній вигляд і тембр голосу героїв, вулиці, міста, атмосфера, пейзажі). У майбутньому, навіть через багато років, ми з легкістю пригадуємо прочитане. Методика образного мислення ейдетика вчить створювати подібні образи при кожному сприйнятті нової інформації, що значно полегшує її якісне запам’ятовування.

У свою чергу, історично ейдетику розглядають у трьох проблемних аспектах:

- 1) ейдетика як часткова наукова теорія, що пояснює феномен пам’яті – ейдетизм;
- 2) ейдетика як загальнопсихологічна теорія на рівні з філософськими та методологічними проблемами психології;
- 3) «інтеграційна типологія» – расистська і фашистська псевдонаукова концепція (у гітлерівській Німеччині розвивалася Е.Йеншем шляхом «синтезу» ейдетики і націонал-соціалістичних ідей і гасел) [26, с.14].

Одним із перших, хто описав феномен ейдетизму, є сербський науковець Віктор Урбанчин. Дослідження вченого датуються 1907 роком, завдяки чому ми можемо зробити висновок, що ейдетиці на сьогоднішній день більше ста років [27, с.16].

Після 1933 року в Німеччині в марбурзькій психологічній школі Еріка Йенша були проведені колосальні дослідження ейдетизму. Внаслідок цього розвивалася «інтеграційна типологія» – концепція ідеологій, що об’єднує ейдетику з націонал-соціалістичними ідеями [27, с.17].

Активний розвиток психології за радянських часів благотворно вплинув на становлення ейдетики. Теорію ейдетики досліджували: П.Блонський, С.Кравков, С.Рубінштейн, Б.Теплов, Ф.Шемякін та інші.

Наукові статті друкувалися у Великій Радянській Енциклопедії, а в 1930 роках академік О.Лурія написав «Маленьку книжку про велику пам'ять».

З 1936 року в СРСР роботи з вивчення ейдетики були припинені через визнання її расистською і ненауковою теорією.

Нині чимало психологів і педагогів виявляють науковий інтерес до системи розвитку особливого виду образної пам'яті, уваги і уяви. Основні принципи методу і застосовувані техніки докладно описав у своїх працях доктор педагогічних наук І.Матюгін [30, с.16].

Є.Антощук, засновник «Української школи ейдетики Євгена Антощука», отримав 1990 року диплом «інструктора з розвитку образної пам'яті» у Центрі «Ейдос» Ігоря Матюгіна .

Сьогодні ейдетика наймовірно популярна. До неї звертаються психологи, педагоги, лікарі, бізнесмени, літератори, студенти і просто цікавляться люди.

Йдеться про ейдетику розвитку дітей, ейдетику у студентів, ейдетику у бізнесменів, ейдетику у юристів. Ейдетика сприяє засвоєнню великого обсягу інформації; полегшує вивчення іноземних мов; дозволяє людині діяти креативніше і виконувати свою роботу більш продуктивно; якщо є прагнення, щоб малюк з дитинства вчився мислити правильно і з легкістю запам'ятовував потрібну інформацію.

У молодшому дошкільному віці у дитини формуються найважливіші вміння. Дослідженнями доведено, що у віці від 3 - 5 років діти можуть засвоїти великий обсяг інформації. Це один із найважливіших періодів життя людини, адже він формує його в майбутньому.

Ейдетика позитивно впливає на дітей: замість зазубрювання навчального матеріалу, вони мають можливість швидше і якісніше засвоювати нові знання. Часто тренінги з ейдетики в дитячому віці проходять у формі ігор; діти не помічають, як летить час, сприймаючи інформацію через асоціації.

Крім того, батьки вчаться підтримувати методику в побуті: давати творчі завдання, робити спільні прості справи, вчити вірші через образи, грати в ігри, які є не тільки розвагою для дитини, але і розвивають її когнітивні здібності.

Діти сприймають і запам'ятовують інформацію через світ образів. У першому випадку основою для запам'ятовування стає яскравий образ, а в другому – нав'язана дорослим інформація. Перші 5-7 років права півкуля, відповідальна за уяву, розвивається у людини швидше, ніж ліва, відповідальна за логічне й аналітичне мислення. Ось чому яскраві образи такі важливі в житті дітей.

Ейдетика може допомогти дитині запам'ятовувати необхідну інформацію і вчасно згадувати її, пробуджувати інтерес, спонукати дошкільнят до мовленнєвої активності, дарувати відчуття успіху.

Ейдетика – це не тільки розвиток уваги, уяви, пам'яті, різних видів мислення, а й спосіб подачі навчального матеріалу. Вона приваблює всі аналізатори дитини: дозволяє не тільки побачити, а й помацати, почути, спробувати, понюхати; подає нове через добре знайомі дітям образи.

В ейдетиці стверджується, що не буває поганої пам'яті, а ми просто часто не вміємо нею користуватися. А причина цього – недостатньо розвинене асоціативне мислення.

Метод ейдетики побудований на простих принципах:

- Уява + позитивні емоції = засвоєна інформація.
- Радісна, весела атмосфера.
- Мобільність і доступність ігрового матеріалу.
- Поділ інформації відповідно до особливостей кожної дитини [2,

с.11].

Правила використання ейдетики:

1. Кожна гра – це комплекс завдань, які дитина виконує за допомогою картинок, іграшок, тактильних карток, кубиків, цеглинок тощо.

2. Завдання даються дитині в різних формах: у вигляді моделей, схем, площинного малюнка, письмових і усних інструкцій.

3. Завдання розміщені в порядку наростання складності, тобто в них використаний принцип народних ігор: від простого до складного.

4. Більшість ігор не вичерпується запропонованими зразками, а дозволяють дітям складати нові варіанти завдань, займатися творчою діяльністю.

5. Ігри не сумісні з примусом, створюють атмосферу вільної і радісної творчості.

6. Ігри слід повторювати, адже це – необхідна умова розвивального ефекту [2, с.9].

У той же час ейдетизм, що забезпечується роботою правої півкулі головного мозку, дозволяє здійснити «прив'язку» до запам'ятованих образів інформаційних блоків, оброблюваних лівою півкулею, і тим самим забезпечити запам'ятовування вербальних і числових даних. У свою чергу, розвиток асоціативних зв'язків між півкулями мозку сприяє виправленню «лівопівкульного перекосу», що виникає у дітей як наслідок навчання читання і лічби, розвитку мовлення, вивчення численних граматичних, математичних та інших правил.

Як здійснювати в ЗДО роботу щодо розвитку операцій граматичного структурування засобами ейдетики, буде з'ясовано нами у другому розділі дипломної роботи.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ ОПЕРАЦІЙ ГРАМАТИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ

2.1. Механізм граматичного структурування в мовленнєвій діяльності дитини дошкільного віку

На основі досліджень, аналіз яких здійснено нами в першому розділі нашої дипломної роботи, можна наступним чином представити функціонування граматичного компонента мовленнєвої здатності в мовленнєвій діяльності. Мовленнєва діяльність – це мовлення, спрямоване на досягнення певних цілей, що використовує в якості основного засобу знаки мови – членороздільні звуки, слова в словосполученнях і реченнях. Мовлення дитини може бути спрямоване на досягнення практичних цілей (отримати іграшку, упросити бабусю піти гуляти без пальта тощо). Це узагальнення, де мова використана не як самоціль, а як засіб впливу на партнера. Однак мовлення дитини може впливати і на неї саму («Я не боюся темряви, тому зараз встану і піду в неосвітлений коридор; мені не подобається холодний душ, але я хочу бути таким сильним і здоровим, як тато, тому буду обливатися після зарядки холодною водою») [7, с.124].

В описаних вище прикладах мовлення підпорядковується завданням гри, спілкування, діяльності; відповідно до мети текст короткий, не розгорнутий, неповний. Зазвичай таке мовлення називають ситуативним. Ситуативне мовлення використовує не тільки знаки мови, а й невербальні засоби спілкування – жести, міміку, виразні рухи, контакт очей. Але є ще один вид мовлення – художньо-літературна творчість, власне мовленнєва (художньо-мовленнєва) діяльність, яка прагне в силу поставлених перед нею завдань до подолання цих характеристик. Народження тексту, формування і формулювання думки в слові у власне мовленнєвій діяльності стає на якусь мить як би самоціллю. Хоча в

словесній (літературній) творчості завжди присутня інша людина, до якої звернено творчість. Це теж спілкування.

Таким чином, мовленнєва діяльність – це цілеспрямована, мотивована діяльність, опосередкована знаками мови і впливає на думки, почуття і вчинки іншої людини (людей) або на самого себе через створюваний у процесі її текст [18, с.345]. (Зауважимо, текст може дорівнювати всього одному слову.) Коли дитина спілкується, вона, як правило, вся звернена до світу предметів і до людини, через управління, через співпрацю з якими можна в цей світ проникнути; або звернена безпосередньо до іншої людини, до її внутрішнього світу і відображенню свого «Я» в ньому. Слово, мовна форма при цьому «виявляється» як би склом, через які дитина дивиться на світ. Однак, стикаючись із нерозумінням, зустрічаючи мовленнєві труднощі на шляху досягнення мети, дитина звертається до слова як до особливого об'єкту пізнання, встає по відношенню до нього в метамовленнєву (надмовленнєву) позицію, починає грати зі словом, обстежувати його, експериментувати в сфері сенсу і форми. Виникає своєрідний вид гри – мовленнєвої. Мовленнєві ігри поширюються і на фонетику, і на лексику, і на граматику.

Вчені – Л.Виготський, А. Лурія, О. Леонтьєв, І. Зимня та ін. – виділяють в структурі мовної діяльності мотиваційну, виконавську і орієнтовну частину, такі її складові, як мотив (чого я хочу досягти своїм мовленнєвим вчинком), етап задуму, побудова внутрішньої програми висловлювання, виконавську частину і блок контролю [19, с.67]. Причому всі блоки в мовленнєвій діяльності працюють паралельно, одночасно. Вчені вважають, що в мовленнєвій діяльності є як би дві рівні структури – глибинна семантико-синтаксична і поверхнева мовленнєва. Мовленнєвий процес розгортається спочатку в плані внутрішнього мовлення, але план цей не збігається з тим текстом, з тими структурами, які ми вимовляємо (чуємо). Внутрішні семантичні структури мовлення закладаються в ранньому віці в період дословесного жестового мовлення;

вони близько взаємопов'язані зі структурами зовнішніх практичних, ігрових, предметних дій, відображають їх. Мовлення-думка розгортається в зорових і сенсомоторних кодах, лише потім як би перекладається в одиниці і структури мовлення зовнішнього (Н.І. Жінкін). Орієнтовна частина мовленнєвої діяльності спрямована на співрозмовника, його розуміння і поведінку, а також на зміст і форму сприйманого мовлення. Блок контролю порівнює породження мовлення з задумом і з наявними в психіці еталонами правильних одиниць і конструкцій.

Отже, граматичне структурування висловлювання відбувається на етапі внутрішнього програмування і розгортання програми спочатку на рівні глибинних семантико-синтаксичних структур, потім – виконавчої ланки і, нарешті, в блоці контролю, порівнювання задуму і виконання, виконання і еталонів [25, с.35].

Формування цієї складної системи в ранньому і дошкільному дитинстві відбувається поступово: спочатку, в період дословесного жестового мовлення, розвиваються глибинні семантико-синтаксичні структури, а в подальшому – у міру освоєння навколишнього простору, світу речей і людей – завершується процес формуванням нормативних еталонів грамотності і способів самоконтролю.

Простежити ефективність формування граматичного структурування мовлення дозволяє діагностика, специку якої буде описано нами у наступному параграфі дипломної роботи.

2.2. Діагностика розвитку операцій граматичного структурування у дошкільників.

Діагностика здійснюється у двох напрямках: на рівні речення і на рівні словосполучення [19, с.126]. Опишемо її.

I. Дослідження граматичного структурування на рівні речення

1. Складання речень зі слів у початковій формі.

З метою дослідження можливостей дітей моделювати структуру речень із певного лексичного матеріалу, правильно вибрати форму цих

слів з парадигматичного ряду пропонуються диференційовані завдання на складання речень зі слів у початковій формі. Ці завдання пропонуються в різних варіантах. Для визначення можливостей правильного розташування слів у реченні використовується різний порядок вихідних іменників і дієслів. В одних завданнях слова даються у тій же послідовності, у якій вони відтворюються в реченні. В інших завданнях порядок пропонованих слів не відповідає їх послідовності в реченні.

У завданнях цієї серії ставиться і завдання визначення можливостей структурування різних типів речень (наприклад: Діти гуляють на вулиці. Хлопчик рубає дрова сокирою. Бабуся дає внучці яблуко. Мама купила Петі велику кулю.).

Для виявлення ролі окремих членів речення і окремих частин мови в структуруванні речення даються завдання зі зміненою формою або дієслова, або іменника. На початку речення ставиться або підмет, або присудок, або другорядний член речення (наприклад: Олівець малює дівчинка. Сидіти синичка на гілці. Яблуко бабуся дає онука.).

Матеріалом дослідження служать такі серії слів [19, с.127]:

а) порядок слів не змінений, дієслово дається в правильній формі, іменник – у початковій формі: Дівчинка одягає лялька. Світланка гуляє собака. На лялька червоний бант;

б) змінено порядок слів, дієслово дається в правильній формі, а іменник – у початковій формі: Олівець малює дівчинка. Жує коза трава. Яблуко бабуся внучка дає;

в) порядок слів не змінений, змінена форма дієслова, іменники дані в правильній формі: Хлопчик відкривати двері. Хлопчик гуляти на вулиці. Хлопці купатися в річці;

г) порядок слів змінений, змінена форма дієслова, іменники дані в правильній формі: Рибу ловити хлопчики. Сидіти синичка на гілці. Лікувати доктор дітей;

д) порядок слів не змінений, усі слова даються в початковій формі:
У сад рости вишня. Хлопчик рубати дрова сокиру. Івасик дати собака велика кістка;

е) порядок слів змінений, усі слова вжиті у початковій формі: Їхати по вулиця машина. Писати ручка дівчинка. Петрик купити велика кулька мама.

Процедура та інструкція. На початку експерименту дитині дається така інструкція: «Зараз я буду називати слова з речень. А ти з цих слів склади правильне речення. Порядок слів можна змінювати. Дівчинка, одягає, лялька. Скажи правильне речення» і т.інш.

2. Додавання пропущених слів речення [19, с.128].

Матеріалом служать такі речення з пропущеними словами:

а) з пропущеним дієслівним присудком: Хлопчик... дрова сокирою.
Мама ... смачну їжу. Грак ... гнізда на деревах;

б) з пропущеним доповненням: Лисиця втекла в Дівчинка гладить Бабуся дає стрічку ... ;

в) з пропущеними прийменниками: Книга лежить ... столі. Олена наливає чай ... кухоль. Бруньки розпустилися ... дерево. Ведмідь спить взимку ... барліг. Листя шумлять ... вітер. Чайки летять ... вода. Черевики стоять ... стілець.

Процедура та інструкція. На початку експерименту дається така інструкція: «Я буду говорити тобі речення з пропущеним словом. А ти уважно слухай. Додай про себе слово і скажи це речення повністю». Місце пропущеного слова позначається паузою в середині речення або інтонацією незакінченості в кінці речення.

3. Повторення речень [19, с.129].

Матеріал дослідження містить речення з різною глибинно-семантичною і поверхневою структурою. Підставою для внесення цього завдання в методику дослідження є експериментально доведене

положення про те, що дитина може повторити тільки ту структуру речення, якою володіє в мовленні.

Можна запропонувати такі речення: Настало літо. Розцвіли квіти. Кінь везе сіно. Пташка звила гніздо. З гнізда вилетіла ластівка. В саду багато груш. У лісі ростуть сосни. Яскраво світить сонце. Біла береза схилилася від вітру. В саду було багато червоних яблук. Над водою літали білі чайки. Земля покрита білим снігом. Земля освітлюється сонцем. До вечора сильно підморозило. Будинок намальований дівчинкою. Лист написано сестрою. Міцно спить ведмідь під снігом. Ранньою весною затопило весь наш луг. Діти катали зі снігу кулі і робили снігову бабу. Ведмідь знайшов під великим деревом глибоку яму і зробив там собі барліг. Настала зима, і випав пухнастий сніг. Петрик сказав, що не піде сьогодні гуляти, бо холодно. Школа, у якій навчався Сергій, була далеко від його будинку. На зеленому лузі, який був за річкою, паслися коні. Ми підійшли до великого будинку, який стояв на березі річки.

Процедура дослідження. На початку дослідження дитині дається інструкція: «Я буду говорити речення. А ти уважно послухай кожне речення і повтори».

4. Верифікація речень [19, с.130].

Матеріалом служать речення з неправильними формами слів (неправильними відмінковими закінченнями, прийменниками, неправильним узгодженням іменника і прикметника, іменника і дієслова, неадекватним вживанням зворотних дієслів), а також аналогічні правильні речення.

Неправильні речення: Хлопчик вмивається обличчя. Земля покрила білим снігом. Будинок намалювала дівчинкою. Лист написано сестра. Деревя шумлять від вітром. Яка сильний дощ. У Ніни велика яблуко. Берізки схилили від вітру. Сонце освітлюється землею. Добре спиться ведмідь під снігом. Над великим деревом була глибока яма. У лісі багато ягодою. У саду пахли бузком. На морі пливуть корабель.

Процедура та інструкція. На початку дослідження експериментатор каже дитині: «Я буду називати тобі правильні і неправильні речення. А ти уважно слухай і поправляй мене, якщо я скажу неправильно». Після відтворення речення ставлять такі запитання: «Правильно я сказала? А як сказати правильно? Яке слово я сказала неправильно?»

II. Дослідження граматичного структурування на рівні словосполучення [24, с.76]

1. Розуміння і вживання прийменниково-відмінкових конструкцій.

Матеріалом дослідження є картинки із зображеннями двох предметів у різних просторових співвідношеннях: ложка в склянці, ложка на склянці, ложка під склянкою, ложка за склянкою, ложка перед склянкою; щітка на тумбочці, щітка під тумбочкою, щітка біля тумбочки. Використовуються також реальні предмети: олівець і книга.

а) Розуміння прийменниково-відмінкових конструкцій.

Процедура та інструкція. Дослідження проводиться з використанням двох видів завдань.

Завдання 1. Дитині пропонується показати картинку. Дається інструкція типу: «Покажи, де ложка в склянці? Де ложка на склянці?»

Завдання 2. Дитині пропонується виконати дію. Даються такі інструкції: «Поклади олівець в книгу, на книгу, під книгу, перед книгою, за книгу, біля книги тощо», «Візьми олівець з книги, біля книги, з-під книги».

б) Вживання прийменниково-відмінкових конструкцій.

Процедура та інструкція. Дослідження також проводиться з використанням двох видів завдань.

Завдання 1. Пропонується назвати, де знаходиться предмет, зображений на картинці. Експериментатор показує картинку і дає інструкцію типу: «Де знаходиться ложка?»

Завдання 2. Озвучування дій. На початку дослідження експериментатор виконує дію (кладе олівець у книгу, на книгу, під книгу,

перед книгою; за книгою, біля книги; бере олівець із книги, біля книги, з-під книги). Після показу дії дається інструкція типу: «Скажи, куди я поклала олівець?» або «Звідки я взяла олівець?».

2. Диференціація однини і множини іменників [24, с.78].

Матеріал дослідження: картинки, що зображують один і кілька предметів (перо – пір'я, груша – груші, щітка – щітки, вулик – вулики, будинок – будинки, дерево – дерева, гребінець – гребінці, піонер – піонери, білка – білки, оса – оси, хлопчик – хлопчики).

а) Розрізнення в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Дітям пропонується Показати картинки: «Покажи, де перо? А де пір'я?»

б) Диференціація в експресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор показує картинку і пропонує назвати предмет або предмети, зображені на картинці («Скажи, це що?» або «Це хто?»).

3. Вживання іменників у родовому відмінку множини [19, с.132].

Матеріал дослідження: 10 картинок (пір'я, груші, щітки, вулики, дерева, гребінці, діти, білки, оси).

Процедура та інструкція. Експериментатор показує картинку і дає таку інструкцію «Скажи, тут багато чого?»

4. Вживання іменників давального відмінка множини.

Матеріал дослідження: картинки, що зображують, наприклад, парти, столи, ялинки та інші дерева.

Процедура та інструкція. Перед дитиною послідовно викладаються картинки. По картинці дається інструкція типу: «Уяви, що попереду тебе стоять столи і ти підходиш до них. Як ти скажеш? Я підходжу до чого? Доповни пропозицію: Я підходжу до А якщо попереду тебе ростуть дерева, то як ти скажеш? Я підходжу до чого?»

5. Вживання іменників орудного відмінка множини [24, с.81].

Матеріалом дослідження можуть служити картинки: будинки, поля, берези та інші дерева.

Процедура та інструкція. Перед дитиною по черзі викладаються картинки. Дається така інструкція: «Уяви, що ти летиш на літаку і дивишся у вікно. А внизу ти бачиш будинки, поля, ліси, берези та інші дерева. Якщо ти побачиш будинки, то як ти скажеш? Літак летить над чим?» тощо.

6. Вживання іменників місцевого відмінка множини.

Матеріалом дослідження служать слова і картинки: дахи, дерева, дроти, дороги.

Процедура та інструкція. Експериментатор каже дитині: «Коли на вулиці зима, йде сніг. Сніг покриває дахи, дерева, дроти, дороги. Якщо дахи в снігу, то як ти скажеш? Сніг лежить на чому?»

7. Узгодження іменника і прикметника в роді і числі [24, с.82].

Матеріалом дослідження служать такі картинки: червона сукня, червоний шарф, червона кофта, червоні ваги; синє відро, синя куля, синій зошит, сині речі; шкіряне пальто, шкіряний портфель, шкіряна сумка, шкіряні рукавички.

а) розрізнення в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Перед дитиною розкладається серія картинок із зображенням предметів одного кольору. Дається інструкція: «Я буду називати колір предмета, а ти здогадайся, про який предмет я говорю, і покажи його на картинці. Червоний... покажи картинку» тощо.

б) вживання в експресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор пропонує дитині картинки із зображенням предметів одного кольору. Дається інструкція: «Назви колір цих предметів, які вони?» Експериментатор показує предмет, називає його: «Шарф, який він? ... плаття ... ваги» тощо.

8. Узгодження іменника і прикметника в родовому відмінку множини [19, с.132].

Матеріалом дослідження є картинки: у вазі великі яблука, на землі багато жовтого листя.

Процедура та інструкція. Експериментатор кладе перед дитиною першу картинку і каже: «У вазі лежать великі яблука. А як можна сказати по-іншому? У вазі багато чого? Якщо дитина дає тільки форму іменника, ставиться питання: «Яких яблук?» тощо.

9. Диференціація дієслів однини і множини теперішнього часу.

Матеріал дослідження: картинки із зображенням дій одного або декількох людей (Хлопчик мие. Діти миють. Дівчинка прибирає. Діти прибирають. Дівчинка катається на санках. Діти катаються на санках. Хлопчик стоїть. Хлопчики стоять).

а) Розрізнення в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор показує картинку і дає інструкцію типу: «Покажи, де витирають? А де витирає?»

б) Диференціація в експресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор показує картинку і дає інструкцію типу: «Назви, що робить хлопчик? Що роблять хлопчики?».

10. Зміна дієслів минулого часу за родами.

Матеріалом дослідження служать картинки: Хлопчик впав. Дівчинка впала. Дерево впало.

а) Розрізнення в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор розкладає зазначену серію картинок і дає таку інструкцію: «Покажи, хто впав, хто впала, що впало».

б) вживання в експресивному мовленні [19, с.133].

Процедура та інструкція. Експериментатор дає таку інструкцію: «Хлопчика і дівчинку звать однаково – Женя. Я буду показувати картинку, а ти будеш говорити, що робить Женя, Женя впав або Женя впала, і доповнювати речення». Експериментатор показує картинку і

каже: «Женя...» У разі труднощів даються для вибору дві форми: «Женя впав або впала?»»

11. Розрізнення дієслів доконаного і недоконаного виду [19, с.134].

Матеріал дослідження: картинки (Дівчинка миє руки. Дівчинка вимила руки. Дівчинка одягається. Дівчинка одяглася. Хлопчик малює. Хлопчик намалював. Хлопчик лізе. Хлопчик заліз. Дівчинка садить. Дівчинка посадила.).

а) Розрізнення в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор пропонує дитині розглянути парні картинки, наприклад, «Дівчинка миє руки», «Дівчинка вимила руки». Потім дається інструкція: «Покажи, де дівчинка миє руки? Де дівчинка вимила руки?»

б) Диференціація в експресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Перед дитиною розкладаються дві парні картинки, наприклад, «Дівчинка одягається» і «Дівчинка одяглася». Експериментатор показує картинку і ставить запитання: «Що робить дівчинка?» або «Що зробила дівчинка?»

12. Розуміння і вживання зворотних дієслів [24, с.85].

Матеріалом дослідження є картинки з позначенням дій (Хлопчик ховає машинку. Хлопчик ховається за стільцем. Дівчинка зачісує сестричку. Дівчинка зачісується. Хлопчик одягається. Дівчинка одягає сестричку. Хлопчик витирає дошку. Дівчинка витирається рушником.).

а) Диференціація в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор показує дитині парні картинки, наприклад, «Хлопчик ховає» і «Хлопчик ховається». Дається така інструкція: «Тут хтось ховає, а хтось ховається. Покажи, хто ховає? А хто ховається?»

б) Вживання в експресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Перед дитиною розкладаються парні картинки, наприклад, «Дівчинка зачісує» і «Дівчинка зачісується».

Дається така інструкція: «На цих картинках одна дівчинка зачісує, а інша зачісується. Що робить ця дівчинка? А що робить ця дівчинка?» У разі труднощів пропонуються обидві форми: «Дівчинка зачісує або зачісується?»

13. Диференціація дієслів із різними префіксами [19, с.135].

Матеріал дослідження: картинки, що зображують різні дії (Діти заходять. Діти виходять. Хлопчик відчиняє двері. Хлопчик зачиняє двері. Пташка влітає. Пташка вилітає з клітки. Хлопчик наливає воду. Хлопчик виливає воду.).

а) Розрізнення в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Дитині пропонуються парні картинки, наприклад, «Хлопчик відкриває двері» і «Хлопчик закриває двері». Експериментатор дає таку інструкцію: «Покажи картинку, на якій хлопчик відчиняє двері? А де хлопчик зачиняє двері?»

б) Уживання в експресивному мовленні [19, с.136].

Процедура та інструкція. Експериментатор розкладає перед дитиною дві парні картинки, наприклад «Діти входять» і «Діти виходять», показує одну з картинок і ставить запитання: «Що роблять діти?» У разі труднощів експериментатор пропонує два дієслова, з яких треба вибрати правильне: «Подивися ще раз на картинку і скажи, діти входять або виходять».

III. Дослідження словотворення

1. Дослідження розуміння і вживання зменшувально-пестливих форм іменників.

Матеріалом дослідження служать картинки: машина – машинка, банка – баночка, шафа – шафка, кошик – кошичок, кружка – кружечка.

а) Розрізнення в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Експериментатор розміщує перед дитиною парні картинки, наприклад, «машина» і «машинка» і дає таку інструкцію: «Покажи, де машина? А де машинка?»

б) Диференціація в експресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Дитині пропонуються парні картинки із зображенням великого і маленького предмета. Експериментатор показує предмет і ставить запитання: «Це що?» При ускладненнях у дитини експериментатор здійснює допомогу таким чином: «Машина – це велика, а як назвати ласкаво одним словом маленьку машину?».

2. Утворення назв дитинчат тварин [19, с.137].

Матеріал дослідження: картинки із зображенням найбільш знайомих дітям домашніх і диких тварин, домашніх птахів (кішка і кошеня, собака і щеня, свиня і поросля, корова і теля, кінь і лоша, їжак і їжачок, слон і слоненя, лисиця і лисеня, гусак і гусеня, качка і каченя, курка і курча, птах і пташеня).

а) розрізнення назв дитинчат тварин в імпресивному мовленні.

Процедура та інструкція. Перед дитиною розкладаються дві картинки на слова однієї семантичної групи, наприклад, качка і каченя, гусак і гусеня. Дається така інструкція: «Покажи, де гусеня? А де гусак?» тощо.

б) вживання назв дитинчат тварин в експресивному мовленні.

Процедура та інструкція. На початку дослідження експериментатор дає таку інструкцію: «Зараз ми будемо згадувати назви дитинчат тварин». Потім ставлять запитання: «Як називається дитинча у гусака? ... у качки?» тощо.

3. Утворення прикметників від іменників.

а) Утворення відносних прикметників.

Завдання 1. Матеріалом служать словосполучення, що позначають, з чого зроблений предмет: стіл з дерева, лялька з соломи, шапка з хутра, шарф з вовни, ножиці з металу, м'яч з гуми, серветка з паперу, чайник з порцеляни, ключ із заліза, куля зі снігу, сумка зі шкіри, коробка з картону, труба з цегли, подушка з пуху, сукня з шовку, сукня з ситцю.

Процедура та інструкція. На початку дослідження формується орієнтування в завданні: «Банка зроблена зі скла, тому ми говоримо: «Банка скляна». Потім дається така інструкція: «Скажи, якщо стіл зроблений із дерева, то який він?» У разі труднощів повторюється попередній приклад словотворення або називається 1-2 склади слова (*де-, дере-*).

Завдання 2. Матеріалом дослідження є такі словосполучення: лист берези, лист осики, лист дуба, лист клена, шишка сосни, шишка вільхи, варення з вишні, варення з яблук, варення з малини, варення з груш, варення з полуниць, суп із грибів.

Процедура та інструкція. Експериментатор дає таку інструкцію: «Скажи, як називається лист берези, який він» У разі труднощів відтворюється 1-2 склади слова (*бе-, бере-*).

б) Утворення якісних прикметників [19, с.138].

Мовленнєвий матеріал, процедура та інструкція.

Дитині ставлять такі запитання: «Як назвати лисицю за хитрість? Яка вона? Як називають вовка за жадібність? Який він? Якщо вдень мороз, то як можна назвати такий день? Який він? Якщо світить сонце, то як називають такий день? Який це день?» У разі труднощів здійснюється допомога з боку експериментатора, називається перший склад слова, наприклад, *хит -*, *боягуз -*.

в) Утворення присвійних прикметників. Мовленнєвий матеріал: словосполучення (лапа лисиці, лапа вовка, лапа ведмедя, сумка мами, сумка тата, сумка бабусі, сумка дідуся).

Процедура та інструкція. Дитині дається така інструкція: «Скажи, як називається лапа лисиці. Чия це лапа?» тощо. У разі труднощів використовуються картинки.

В оцінюванні виконання завдань на граматичне структурування враховуються такі критерії: правильність виконання і спосіб виконання завдання. Кожне завдання оцінюється таким чином: самостійне і

правильне виконання завдання – 3 бали, правильне виконання завдання за допомогою експериментатора – 2 бали, часткове виконання завдання – 1 бал, неправильне виконання завдання навіть за допомогою експериментатора – 0 балів.

Під час виконання завдання на граматичне структурування здійснюється і вивчення операції внутрішнього програмування окремого висловлювання (завдання з граматичного структурування на рівні речення), а також дослідження особливостей операції вибору та актуалізації лексики (завдання на доповнення речення словом, завдання з породження окремих висловлювань, дослідження словотвору).

2.3. Система роботи вихователя з використання методів ейдетики

Опишемо систему роботи вихователя щодо розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики.

1. Вступні заняття.

Заняття знайомлять дітей із поняттям «пам'ять» і видами пам'яті. У старших вікових групах аналізуються питання «Що можна вважати хорошою пам'яттю, а що – поганою?» Діти розглядають позитивні і негативні наслідки наявності у людини «хорошої і поганої» пам'яті. Знайомляться з фрагментами життя великих учених, музикантів, письменників, політичних діячів, коли проявилися їхні ейдетичні здібності.

На заняттях з даного розділу проводяться тести для перевірки різних видів пам'яті у формі гри.

2. Розвиток образно-асоціативного мислення.

Заняття цього розділу спрямовані на розвиток образно-асоціативного мислення, що в подальшому сприятиме засвоєнню методів і прийомів ейдетики. Чим краще будуть розвинені ці види мислення, тим вище буде швидкість запам'ятовування.

У першу чергу діти знайомляться з поняттям «Асоціація», тренуються в доборі довільних асоціацій, вибудовуванні ланцюжків асоціацій. Для підвищення темпу добору довільних асоціацій можна використовувати різні ігри та вправи, наприклад «Знайди пару», «Ниточки слів», «Розумні ланцюжки» тощо. Важливо, щоб кожна дитина навчилася не тільки швидко добирати асоціації, а й пояснювати (оцінювати) пару слів, що вийшла.

Наступним етапом роботи є перехід від мимовільних асоціацій до конкретних (заданих): за властивостями об'єктів і за дією (функцією). Для цього діти знайомляться з органами чуття; вчать виділяти властивості об'єктів (у тому числі приховані, латентні) і встановлювати асоціативні зв'язки з опорою на властивості об'єктів. Ці вправи попутно розширюють словниковий запас і кругозір.

Наступним етапом є знайомство дітей із поняттям «функція як призначення об'єкта»; вони вчать правильно визначати функції методом «емпатії» і формулювати їх, встановлювати асоціативні зв'язки між об'єктами за функціями.

Особливе місце в даному розділі посідають узагальнювальні заняття з добору керованих асоціацій, де педагог може використовувати вправи на запам'ятовування послідовності слів. Протягом усього розділу кожне заняття має містити ігри та вправи на розвиток образного мислення. Діти освоюють прийоми виділення головних ознак об'єктів і тренуються у відображенні об'єктів за допомогою умовних знаків (символів, піктограм). На заняттях можна використовувати ігри «Що це?», «Чудові перетворення», «Уважні очі» та інші ігри на розвиток образно-символьних асоціацій. Головне завдання педагога – показати відмінність знака (піктограми) від простого малюнка.

Крім цього необхідно навчити дітей бачити (представляти) образи в штрихах картин, візерунках, шпалерах, навколишніх об'єктах, кольорах тощо. Такі вправи також сприяють розвитку зв'язку між лівою і правою

півкулями мозку, а, отже – підвищують здібності до образно-асоціативного сприйняття світу.

3. Розвиток образного мовлення.

На заняттях діти знайомляться з алгоритмами складання речень та словосполучень, розглядаючи об'єкт розповіді зовні (описово) і «зсередини» (використовуючи метод емпатії). Діти складають міні-розповіді про предмет, букву, цифру, геометричну фігуру, твір мистецтва.

У цьому розділі діти засвоюють поняття «ключове слово» (головне за змістом) і «опорне слово» (зручне для прив'язки), вчать виділяти ключові слова послідовно зі словосполучень, речень, фраз у тексті і в усному мовленні. Педагогу необхідно показати важливість правильного виділення ключових слів і асоційованих із ними опорних слів-символів для чіткого і безпомилкового запам'ятовування інформації. Для цього добре використовувати вправи зі згортання інформації в ланцюжки ключових слів з їх запам'ятовуванням, і подальшого розгортання цих ланцюжків в змістовну інформацію.

Крім роботи з прозою, ведеться робота з віршованими формами, починаючи від простого до складного. Діти дошкільного віку знайомляться з поняттями «рима» і «ритм», спільно з педагогом роблять висновки і формулюють правила віршування. Ці правила узагальнюються в алгоритм, і на його основі діти складають двовірші і чотиривірші на задані теми. На заняттях можна використовувати різні ігри та вправи - такі як «Знайди риму», «Що наплутав поет», «Продовж вірш» тощо.

4. Методи і прийоми ейдетики (запам'ятовування інформації).

Ці методи використовуються комплексно, тому не можна вимагати від дітей використання тільки конкретного вивченого методу. Частина інформації вони можуть запам'ятовувати за допомогою одного методу, а частину – за допомогою іншого (як їм зручніше). Головна мета цієї роботи – показати широту і різноманітність методів запам'ятовування.

Усі методи запам'ятовування умовно можна розділити на «методи опор» і «методи асоціацій».

Суть «методів опор» полягає в запам'ятовуванні інформації з опорою на будь-якої образ або його фрагмент (**додаток А**). До цих методів відносяться «Римська кімната», «Метод раку», «Метод гачків», «Метод картин», «Метод піктограм», де головна роль при запам'ятовуванні належить образному мисленню.

Суть «методів асоціацій» полягає в запам'ятовуванні інформації шляхом побудови різних ланцюжків асоціацій (зорових, слухових, тактильних, рухових). До цих методів відносяться «Метод пов'язаних асоціацій», «Метод входження», «Метод трансформації», де головна роль при запам'ятовуванні належить асоціативному мисленню.

У дошкільному віці рекомендується знайомити дітей з «методами піктограм» і «ланцюжків асоціацій», тому що вони легко сприймаються дітьми (**додаток Б**).

Вивчення методів обов'язково має бути пов'язане з їх практичним застосуванням в побуті, навчанні, захопленнях. Серед напрямків, що сприяють підвищенню успішності – використання освоєних методів для запам'ятовування історичних дат, географічних карт, іноземних слів, літературних творів, математичних формул, словникових слів, творів мистецтв, імен та осіб історичних персонажів.

Особливе місце посідають методи забування інформації. Вони важливі не тільки для запобігання «засмічення» пам'яті, але і для свідомої організації захисту психіки при стресових ситуаціях.

Для перевірки навичок запам'ятовування інформації рекомендується в кінці кожної теми проводити тестування, використовуючи різні види робіт (гра, змагання, конкурс, простий тест, вправи тощо), різні види інформації (навчальна, наукова, побутова, службова тощо) і форми її передачі (діалог, монолог, відеофільм, самостійне читання тексту тощо).

Комунікативні методи розвитку уваги і пам'яті.

Для того щоб щось запам'ятати в умовах реального діалогу, необхідно вміти і слухати, і чути співрозмовника. Тому в першу чергу діти засвоюють правила партнерства і відпрацьовують їх на практиці в режимі різних форм діалогу. Після цього діти переходять до більш складної форми спілкування – полілогу, який вимагає не тільки зосередження, але і вміння перемикає увагу (послідовний полілог), і здатності розподіляти увагу (паралельний полілог), а також навичок миттєвого запам'ятовування отриманої інформації. Для організації спілкування служать:

- * ігри та вправи з використанням інформації про навчальну, експериментальну та дослідницьку діяльність;

- * рольові ігри, інсценування класичних літературних сюжетів;

- * ігри-імпровазації, що включають причинно-наслідкові ланцюги, з подальшим відновленням ланцюга в прямому і зворотному напрямках;

- * групові ігри, де використовують отримані навички запам'ятовування (**додаток Б**).

Заключний тест передбачає попередню домашню роботу і подальшу одночасну участь у грі всієї групи. В одному з варіантів домашня робота полягає в запам'ятовуванні заданого інформаційного масиву, а гра полягає в послідовному викладі частин цього масиву учасниками, що викликаються в довільному порядку. В якості масиву можуть використовуватися віршовані казки, які кожен учасник має запам'ятати в повному обсязі. Можливі й інші варіанти організації та проведення тестової гри – на розсуд педагога і дітей. Наприклад, на теми «Що, де, коли?», «Школа ейдетиків» тощо.

Ейдетика пропонує будувати роботу з дітьми на основі: вільних асоціацій, пов'язаних із предметними образами; колірних асоціацій; асоціацій, пов'язаних із геометричними формами; тактильних асоціацій;

предметних асоціацій; звукових асоціацій; смакових асоціацій; нюхових асоціацій; графічних асоціацій.

Головне питання під час тренування асоціативного мислення звучить так: «Про що ти подумав?».

Ігри з вільними асоціаціями пов'язані з предметними образами. З самої назви «вільні асоціації» випливає, що під час занять не можна використовувати ніяких предметних зображень. Адже у маленьких дітей ще не достатньо сформовані уявлення про навколишній світ, мало життєвого досвіду, щоб будувати асоціативні зв'язки самостійно. Тому на першому етапі роботи малюкові потрібна допомога дорослого. Починати треба так:

Вихователь:

У мене є курча. Про що ви подумали?

Діти:

Я подумав про кавун, тому що курчата любить їсти насіння кавуна.

Я подумала про сонечко, тому що воно жовте, як курчата.

На цьому етапі занять головне, щоб діти вчилися обґрунтовувати свій асоціативний вибір.

Колірні асоціації. Для цього виду роботи потрібні картки з намальованими плямами різних кольорів, але не кольорові зображення предметів або явищ.

Вихователь дає дитині або ж показує всій групі картинку з плямою певного кольору. Завдання кожного – вибрати серед картинок різних предметів саме те зображення, яке у нього асоціюється із заданим кольором. Дитина обов'язково має обґрунтувати відповідь.

Наприклад:

- Ось червоний колір. Про що ви подумали?

Діти.

- Я подумав про машину, тому що вона має зупинитися на червоне світло.

- Я подумав про помідор, тому що він, коли дозріє, стає червоного кольору.
- Я подумала про зайчика; він гриз червоне яблуко.

Можна змінити хід гри: навпаки, пропонуйте ряд предметних зображень і запитуйте: «Про який колір ви подумали? Чому?»

Асоціації, пов'язані з геометричними фігурами. Для цього виду роботи вам знадобляться картинки із зображеннями геометричних фігур і різних предметів.

Питання ставте аналогічно: «У мене є коло. Про які предмети ви подумали?»

Тактильні асоціації. Для цього виду роботи слід мати набір тактильних картинок, які запропонував професор, доктор педагогічних наук Ігор Матюгін. Основна ідея цих карт полягає в тому, що кожна з них має свою фактуру: хутро, наждачний папір, фланель, мотузка, палички, крапельки воску, велюр...

До колекції можна додати картку з гудзиками, гречкою, шматками дроту, з дерматинним покриттям.

Принципи роботи залишаються такими ж, як і в попередніх видах роботи: «Про що ти подумав, доторкнувшись до цієї картинки?» (Я подумав про зайчика, тому що він пухнастий...)

Предметні асоціації. Цей вид асоціації передбачає встановлення зв'язків предметів або між собою, або з їх ознаками. Для використання цього прийому слід мати набір різних предметів: ниточку, паличку, трубочку, папірець, шматок тканини, шишку, каштан, камінчик, черепашку, монетку, гудзик.

Вихователь бере нитку і каже: «Довга і гнучка». Про що ви подумали? Або ви тримаєте монетку і говорите: «Кругла і залізна». Про що ви подумали? (Про банку, її закривають кришкою...)

Ігри за методом часткового показу. Для цієї гри виготовлений будиночок із віконцем (розмір віконця відповідає розміру картинки). У віконці є віконниці.

Звукові асоціації. В ейдетиці застосовуються аудіо записи різних звуків і шумів. Можна створити цілу колекцію звуків, розподіливши за різними групами: побутові шуми, звуки природи, музичні звуки, звуки вулиці тощо. Ще є інший спосіб використання звуків.

Потрібно зробити мішечки і покласти в них різні предмети, що породжують звуки. Наприклад: в один мішечок покласти папір, в інший – монети або коробочку з пластмасовими кульками, камінчиками, квасолею тощо. Ставимо перед дитиною на складальному полотні ряд предметних картинок (книга, цибуля, їжак, листок) і за допомогою звукового мішечка з целофановим папером пропонуємо обраний звук, після чого запитуємо: «Про що ти подумав, почувши цей звук?» (Я подумав про книгу, тому що коли її гортають, сторінки шарудять). Не варто відгадувати, що знаходиться в мішечках, важливо створювати асоціативні образи звуків. Окрім того, потрібно підготувати склянку з водою, трубочку, дудочку, свисток, музичний молоточок. Пропонувати звук, наприклад, дзвін монеток і запитувати: «Про що ви подумали, почувши цей звук?» Краще ховати в долонях ті джерела звуків, які не можна покласти в мішечок: ножиці, дудочку, склянку з водою ...

Смакові асоціації. Кожному вихователеві знайома дидактична гра «Відгадай на смак». Але ейдетика не передбачає вгадувати. Питання буде таким же, як раніше: «Про що ви подумали?» Для дітей старшого дошкільного віку можна використовувати комбінації солодке і гаряче, солоне і холодне. За бажанням можна дати ще тактильно-смакові відчуття: хрусткий, соковитий, твердий, рідкий тощо.

Нюхові асоціації. Нюховий аналізатор – це, мабуть, найменший із усіх названих. Тому залучаючи його до роботи з малюками, варто бути особливо обережним, оскільки здатність сприймати різні аромати ще не

досить вивчена. Можна використовувати нюхові коробочки з різними ароматами: духів, м'ятним ароматом, ароматів трав, спецій.

Для розвитку асоціативного мислення використовують *друдли* – це загадка-головоломка; малюнок, про який неможливо чітко сказати, що це таке. Так коло діти можуть перетворити в сонечко, квіточку, яблуко, окуляри. Друдли знадобляться на будь-якому занятті.

Наприклад: допоможуть згадати тварин, овочі, фрукти, транспорт, рослини тощо. Коли показують друдл, слід повертати його під різними кутами, щоб діти побачили якомога більше ракурсів цього зображення, щоб використовувати більше резервів обраного друдла. Використання друдлів (рис.2.1) сприяє розвитку асоціативного і дивергентного мислення, пам'яті, вчить знаходити нестандартні підходи до різноманітних завдань.

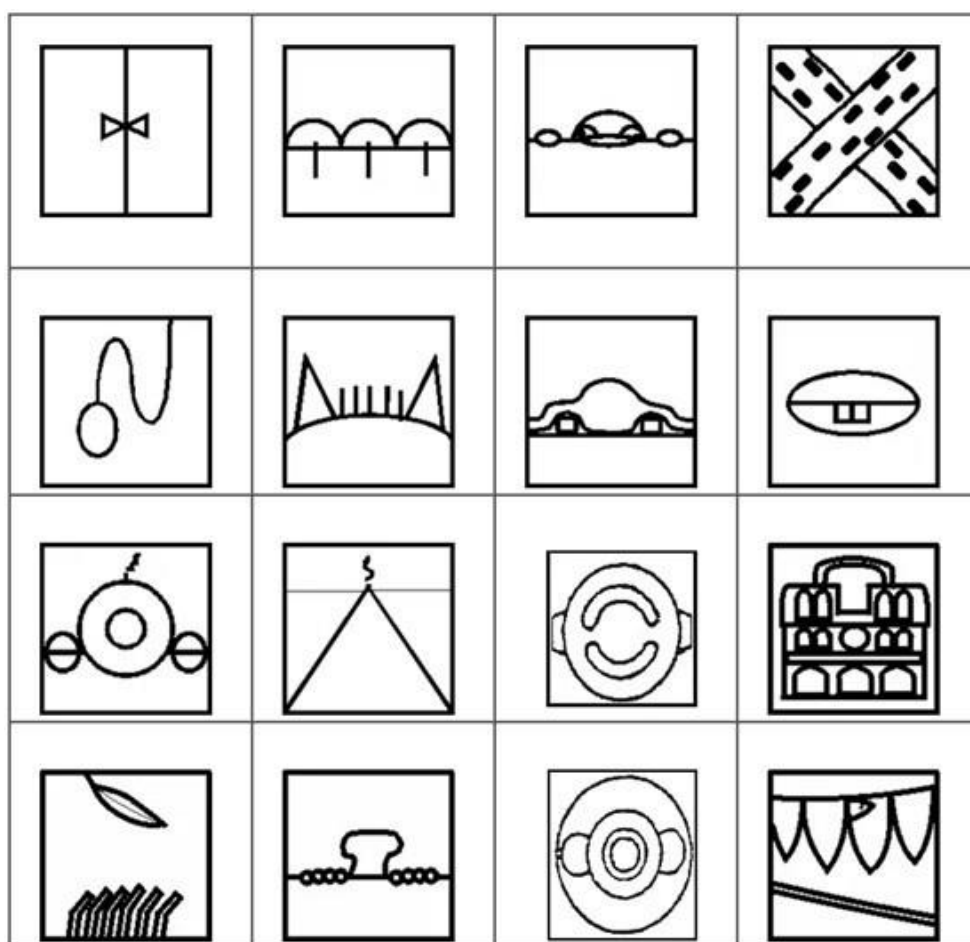

Рис.2.1. Друдли

Роботу з друдлами варто почати з другого півріччя молодшої групи. На початкових етапах цієї роботи застосовують предметні зображення, які легко асоціюються із запропонованим друдлом. На цьому етапі використовують друдли і паралельно до них – картинки із зображенням веселки, скакалки, відра з ручкою, хусточки, що схожі за формою з цими друдлами. Коли діти починають легко добирати картинки до друдлів, роботу ускладнюють. У практичній роботі використовують друдли окремо або включають їх в ігри. Наприклад, пропонують скласти розповідь по серії друдлів, які діти добирають самостійно і викладають їх у певній послідовності, а потім придумують за ними розповідь.

Також ефективним є прийом аналогій (рис.2.2).

Рис.2.2. Прийом аналогій в ейдетиці

Використання цих та інших прийомів ейдетики в щоденній роботі є надзвичайно ефективним у розвитку операцій граматичного структурування, до того ж, цікавим способом саморозвитку і формування мислення, пам'яті, мовлення, креативності у дошкільнят (додатки В, Г).

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено аналіз проблеми розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики у сучасному просторі дошкільної освіти.

1. Наукове обґрунтування проблеми формування граматичного компонента мовленнєвої системи дитини з урахуванням вікової динаміки онтогенезу граматики спонукало нас до з'ясування специфіки процесу формування граматично правильного мовлення, під яким ми розуміємо практичне засвоєння дітьми дошкільного віку граматичної будови мови як чіткої системи мовних одиниць і правил їх функціонування у сфері морфології, словотворення та синтаксису, а також активне їх застосування під час мовленнєвого спілкування.

Навчання граматично правильного мовлення розглядається як вплив на мовлення дітей у повсякденному житті (опосередковане навчання) і на заняттях (пряме навчання). У повсякденному житті дорослий сприяє мовленнєвому розвитку дитини (здійснює мовленнєвий супровід) у партнерській діяльності. До шкільного віку дитина опановує в основному всю складну систему практичної граматики. Цей рівень практичного володіння мовою є дуже високим, що дозволяє дитині в шкільному віці перейти до усвідомлення граматичних закономірностей у процесі вивчення української мови.

2. Ейдетика – це методологія розвитку уваги і пам'яті, що використовує для запам'ятовування інформації образно-асоціативні прийоми її сприйняття.

На відміну від традиційної системи, ейдетика враховує природні процеси розвитку дитини.

В основу методики ейдетики покладені принципи використання замінників предметів, створення образів на основі словесного опису.

Ейдетика – це не тільки розвиток уваги, уваги, пам'яті, різних видів мислення, а й спосіб подачі навчального матеріалу.

Вона приваблює всі аналізатори дитини: дозволяє не тільки побачити, а й помацати, почути, спробувати, понюхати; подає нове через добре знайомі дітям образи.

3. Граматичне структурування висловлювання відбувається на етапі внутрішнього програмування і розгортання програми спочатку на рівні глибинних семантико-синтаксичних структур, потім – виконавчої ланки і, нарешті, в блоці контролю, порівнювання задуму і виконання, виконання і еталонів.

Формування цієї складної системи в ранньому і дошкільному дитинстві відбувається поступово: спочатку, в період дословесного жестового мовлення, розвиваються глибинні семантико-синтаксичні структури, а в подальшому – у міру освоєння навколишнього простору, світу речей і людей – завершується процес формуванням нормативних еталонів грамотності і способів самоконтролю. Діагностика розвитку у дошкільників операцій граматичного структурування здійснюється у двох напрямках: на рівні речення і на рівні словосполучення.

4. Система роботи вихователя щодо розвитку операцій граматичного структурування засобами ейдетики передбачає використання певного алгоритму, що допомагає запам'ятати інформацію. Цей алгоритм складається з чотирьох пунктів: переконання дитини в правильності її дій і здібностях; правильна підготовка до процесу запам'ятовування; робота з навчальним матеріалом з використанням методів ейдетики; повторення пройденого матеріалу.

Використання методів і прийомів ейдетики в щоденній роботі з дітьми є надзвичайно ефективним, до того ж, цікавим способом розвитку операцій граматичного структурування, а також – саморозвитку і формування мислення, пам'яті, мовлення, креативності у дошкільнят.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антощук Є. Ейдетичні вправи для пам'яті й уяви [Текст] / Євген Антощук // Дошкільне виховання. – 2014. – № 1. – С. 18-19.
2. Антощук Є. Таємниці «Школи ейдетики» / Євген Антощук // Початкова освіта. – 2001. – № 42. – С.7-11.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
4. Бенера В.Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: [навчально - методичний посібник за кредитно – модульною системою організації навчального процесу для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти]/ В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий дім «Слово», 2014. – 384 с.
5. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: / Богуш Алла. – [4-е видання]. – Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с.
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.
7. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] / За ред. А. М. Богуш. . – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації [Текст] / А.М.Богуш, Н.В.Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. - № 3. – С. 4-12.
9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: [навчально-методичний комплект: посібник та предметні картинки] / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К.: Генеза, 2013. – 160 с.

10. Богуш А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. [Підручник] / Алла Богуш.. – К. : Видавничий дім «Слово», 2019. – 440 с.

11. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : [підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти] / Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 304 с.

12. Богуш, А. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку / А. Богуш, Н. Маліновська. – Київ : Слово, 2019. – 392 с.

13. Бондаренко А., Сизонова О. Зв'язне мовлення засобами наочного моделювання / Анжела Бондаренко, Оксана Сизонова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 6. – С. 25-33.

14. Гавриш Н. Розвиток мовлення: розв'язуємо актуальні проблеми [Текст] / Наталія Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2019. – № 3. – С. 36-44.

15. Гавриш Н., Крутій К. Як змінювалися підходи до розвитку мовлення дітей / Наталія Гавриш, Катерина Крутій // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 7-10.

16. Гвоздев А.Н. Формирование у ребенка грамматического строя русского языка: Ч. II / Под ред. С.И.Абакумова. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1949. – 192 с.

17. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.

18. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів [Текст] / упорядник Богуш А.М. Частина I та II. – К.: Видавничий Дім «Слово»,

2005. – 720 с.

19. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностично-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб. / Л.О. Калмикова. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 384 с.

20. Каплуновська О. Коли, чому та як навчати грамоти дошкільнят [Текст] / Олена Каплуновська // Дошкільне виховання. – 2016. – № 10. – С. 8-11.

21. Кахаєва Л. Є., Кузнєцова Л. О. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників [Текст] / Л.Є. Кахаєва, Л.О. Кузнєцова. – Х. : Вид. група «Основа», 2014. – 143 с.

22. Коляда О. Формуємо граматичну компетенцію у грі [Текст] / Олена Коляда // Палітра педагога. – 2016. – № 5. – С. 20-24.

23. Кондратенко Р.В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників : навчально-методичний посібник / Р.В.Кондратенко, В.Ф.Олійник, І.В.Онищенко ; за заг.ред. В.Ф.Олійник. – Кривий Ріг : КПІ, 2015. – 224 с.

24. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПІС. ЛТД, 2005. – 208 с.

25. Крутій К. Технологія діяльнісного підходу до навчання мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Катерина Крутій // Дошкільна освіта. – 2005. – № 4 (10). – С. 35–47.

26. Крутій К.Л. Формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку / К.Л.Крутій. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПІС” ЛТД, 2004. – 389 с.

27. Кузнєцова О. М. Методи едейтики на уроках / О.М.Кузнєцова // Розкажіть онуку. – 2006. – № 17 - 18. – С.66 – 68.

28. Кузнєцова О.М. Як краще навчити дитину за допомогою методів ейдетики / О.М.Кузнєцова // Розкажіть онуку. – 2007. – № 4. – С.57-62.

29. Малафійк І.В. Дидактика новітньої школи : Навчальний посібник / І.В.Малафійк. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 632 с.
30. Пащенко О. Ейдетика для розвитку й навчання [Текст] / Ольга Пащенко // Дошкільне виховання. – 2010. – № 10. – С. 16-18.
31. Пащенко О. Ейдетика на щодень [Текст] / Ольга Пащенко // Дошкільне виховання. – 2009. – № 8. – С. 24-25.
32. Полєвікова О.Б. Специфіка реалізації комунікативних потреб мовленнєвої особистості дитини-дошкільника в контексті педагогіки В.О.Сухомлинського / О.Б.Полєвікова // Формування цінностей особистості: європейський вектор і національний контекст : збірник матеріалів міжн. наук.- практ. конф., м. Дрогобич, 26 – 27 жовтня 2017 р. / за заг. ред. Марії Чепіль. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. – С.216-219.
33. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця // The 12th International conference “Science and society” (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. – P.77-87.
34. Половіна О. Ранній розвиток дитини: потреба соціуму чи батьківські амбіції? [Текст] / Олена Половіна // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2018. – № 10. – С. 23-31.
35. Про застосування державної мови в освітньому процесі. Лист МОН України від 17.09.19 № 1/9-581 // Дошкільне виховання. – 2019. – № 10. – С. 1-2.
36. Семенюк Н. Використання методу опорно-буквених піктограм / Наталя Семенюк // Початкова освіта. – 2008. – № 2. – С.7-10.
37. Синякова О. Вдосконалення орфографічної грамотності засобами ейдетики / Олена Синякова // Початкова освіта. – 2008. – № 2. – С. 11 - 12 .

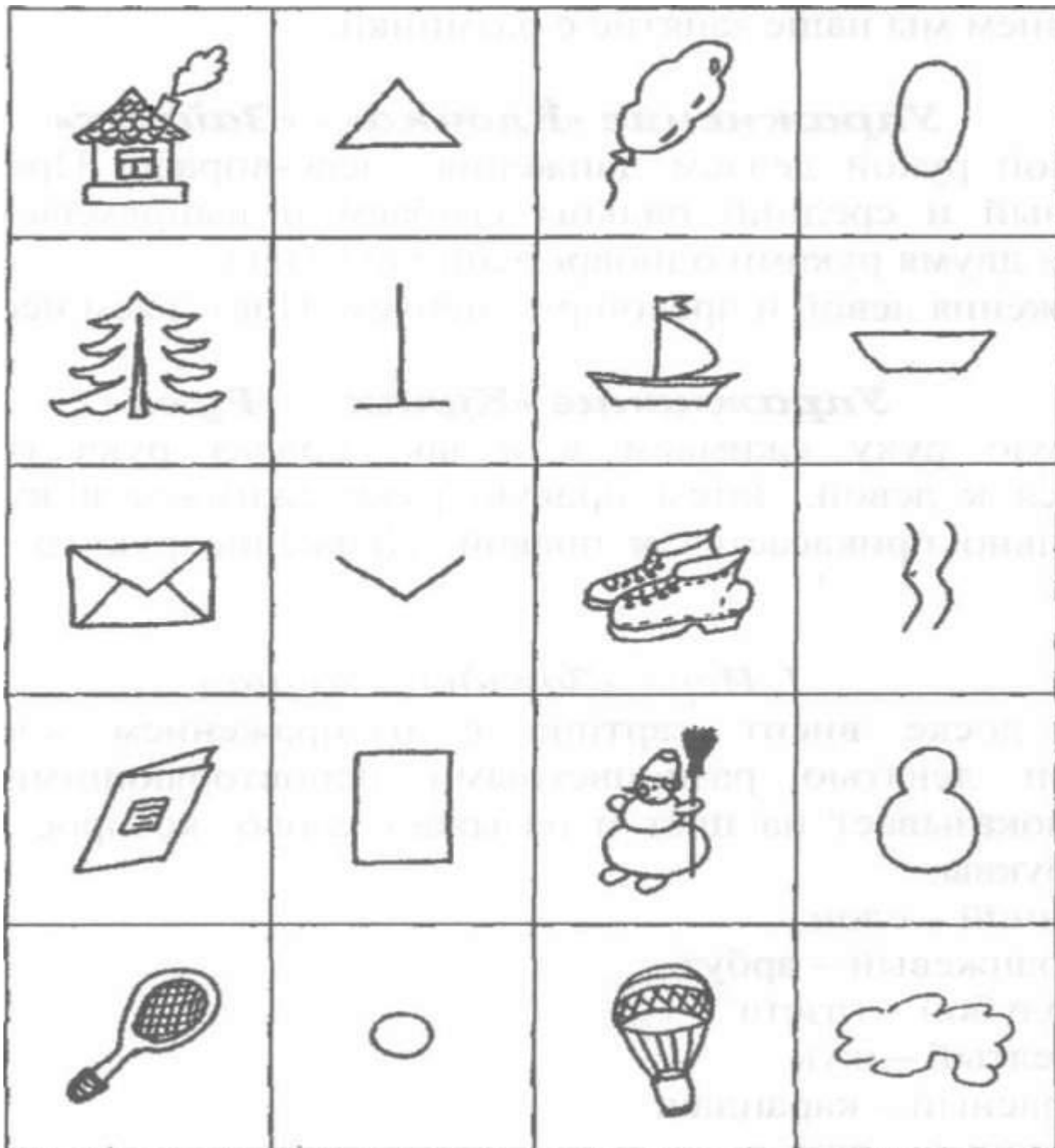
38. Словник-довідник з української лінгводидактики : [навч. посібн.] / Кол. авторів за ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2015. – 320 с.

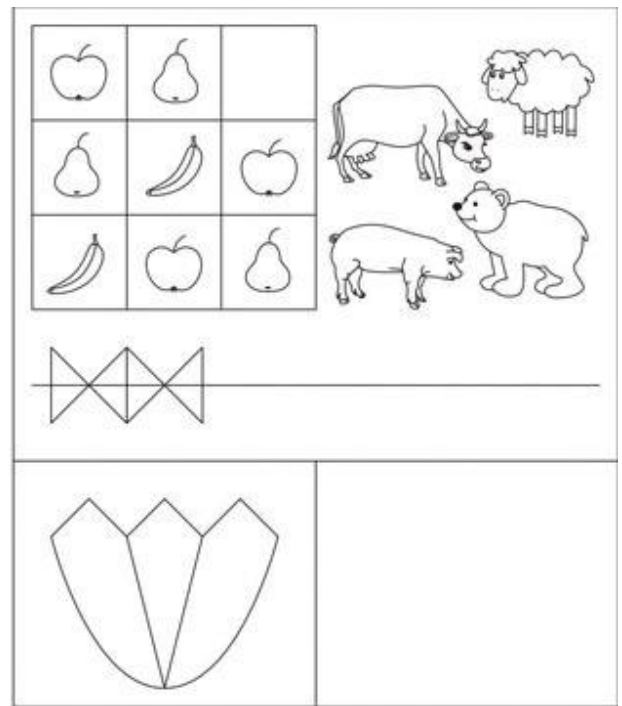
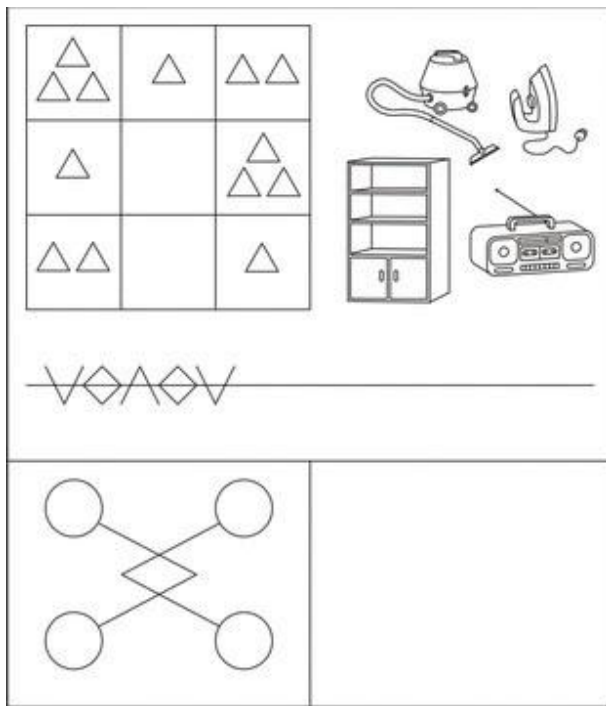
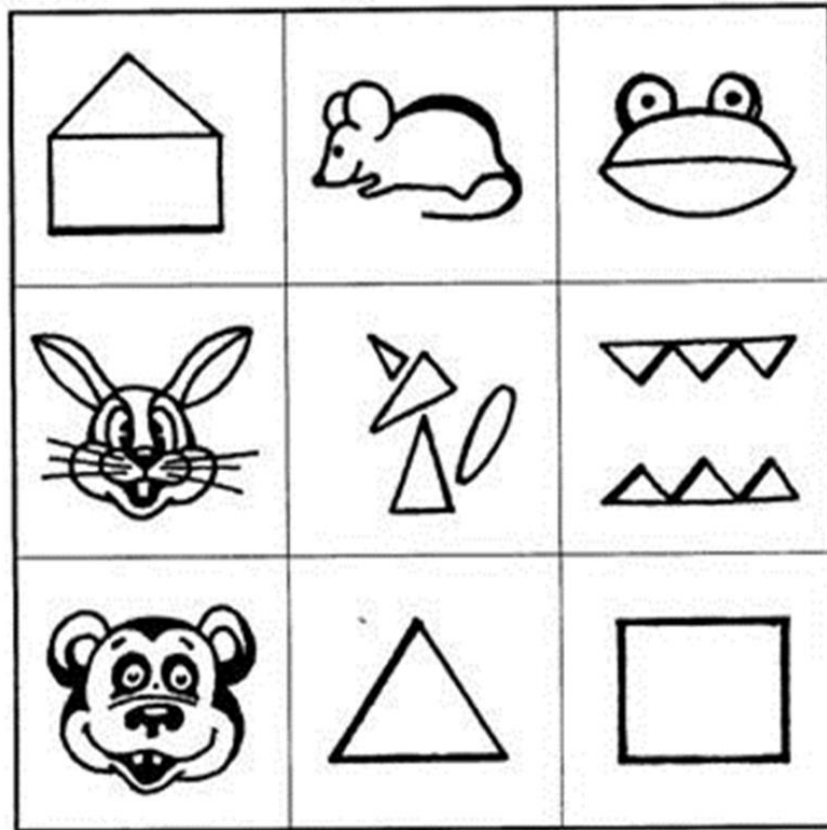
39. Трифонова О.С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : [монографія] / Олена Сергіївна Трифонова. – Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. – 467 с.

40. Тур Л. В. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників / Л. В. Тур. – Х: ВГ «Основа», 2016. – 160 с. – («ЗДО. Вихователю»).

41. Цейтлин С.Н. Язык и ребёнок: Лингвистика детской речи / С.Н.Цейтлин – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2010. – 240 с.

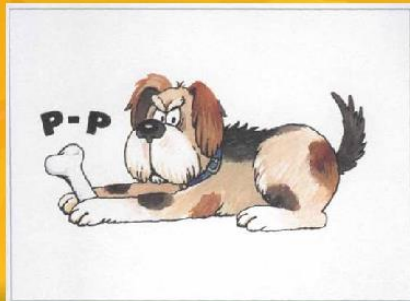
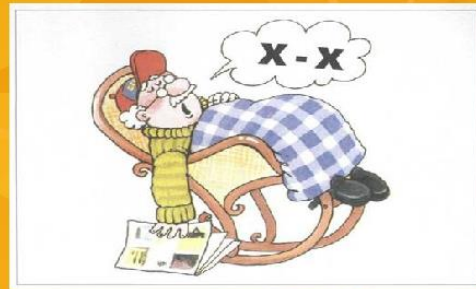
ДОДАТОК А
СИМВОЛИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬ В ЕЙДЕТИЦІ

ДОДАТОК Б
ІГРИ З АСОЦІАЦІЯМИ

Фонетичні асоціації

Звуки та звуконаслідування

Хто як голос подає?

Сова: ух-ух.

Корова: му-у.

Кінь: і-го-го.

Півник: ку-ку-рі-ку.

Ворона: кар-кар.

Коза: ме-е.

ДОДАТОК В

ПРИКЛАДИ РОБОТИ НАД СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМ ТА РЕЧЕННЯМ

ЗАСОБАМИ ЕЙДЕТИКИ

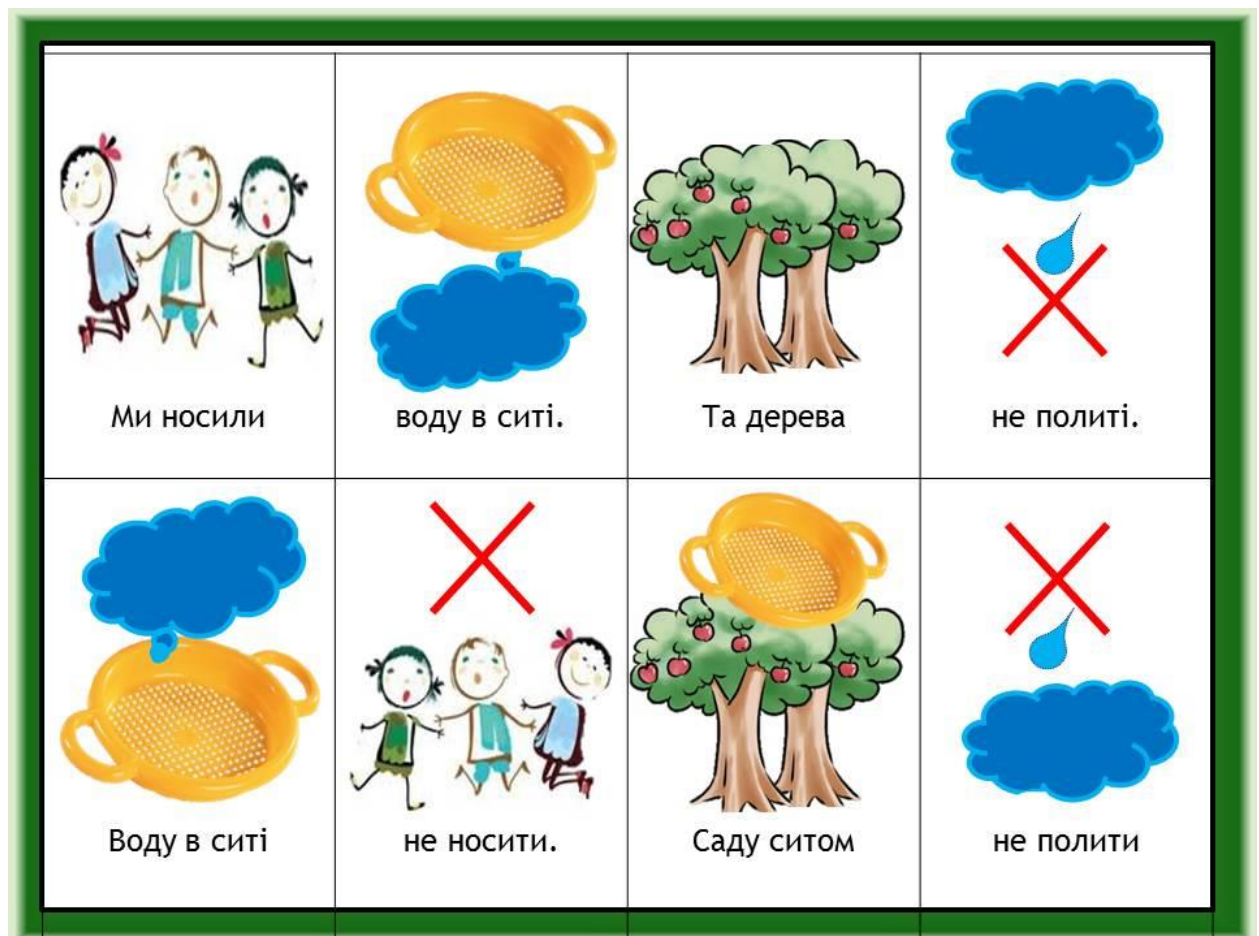
Ведмідь нещодавно дізнався, з чого зроблені ці предмети. А ти знаєш? Утвори слова за зразком.

Стіна з цегли — *цегляна* стіна.
 Лавка з дерева — ... лавка.
 Дах з металу — ... дах.
 Глечик з глини — ... глечик.
 Тарілка з порцеляни — ... тарілка.
 Сік з яблука — ... сік.
 Шарф з вовни — ... шарф.
 Подушка з пуху — ... подушка.

16

 З'їла	 Зіна	 морозиво
 Зіна	 рот	 заморозила

<p>Віра Багірова Бабця спить. Ходить тиша в теплих капцях, Задрімала в кріслі бабця. А годинник цокотить. Бабця спить, бабця спить. Я навшпиняках вийду з хати, Щоби їй не заважати. Не скажи, собачко, цить! Бабця спить, бабця спить!</p>	 	 	
 		 	

<p>На городі цибурини Відлигають іменнини. Посідалися в садочини, Одягли нові сорочини, Запросили Буряка, Динку, Моркву, Огірки. І танцюють, і співають, Боми сонцю підставили коті. На городі — веселини: Всі святкують іменнини.</p>			
			
	 		

ДОДАТОК Г
РОЗВИТОК ОПЕРАЦІЙ ГРАМАТИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ
ПІД ЧАС ЗАУЧУВАННЯ ВІРШІВ НАПАМ'ЯТЬ

М. Познанська «Про нашу Україну»

<p>Ми дуже любим весь наш край,</p>	<p>І любим Україну,</p>	<p>Її лани, зелений гай,</p>
<p>В саду — рясну калину.</p>	<p>Там соловейко навесні</p>	<p>Співає між гілками:</p>
<p>Та й ми співаємо пісні -</p>	<p>Змагається він з нами!</p>	<p>М. Познанська</p>

М. Познанська «Куди не глянемо»

2

Куди не глянемо — навкруг

Виходить

красне літо,

Помовк від сонця

зелен луг,

Помовли мальвенкаїти.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Жушкіна Єлизавета Олександрівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

Жушкіна Є.О.
_____ (підпис)

Жушкіна Є.О.
_____ (ім'я, прізвище)

ДОДАТОК Е

ДОВІДКА

про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Жилкіна Є.
Назва роботи	Розвиток у дошкільників операцій граматичного структурування засобами ейдетики
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Полєвікова О.Б.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002522692
Результати перевірки	Схожість 38,2%

Директорка Наукової бібліотеки
АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь